

3. Особливості оцінювання результатів навчання для громадянської та історичної освітньої галузі

Ганна ЯЦЕНКО,
методистка Центру методичної та аналітичної роботи

Державний стандарт базової середньої освіти

(Постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898).

Документ містить опис компетентнісного потенціалу та вимоги до обов'язкового навчання, а також вимоги до результатів навчання учнів у дев'яти освітніх галузях, однією з яких є **громадянська та історична**.

Для кожної галузі Державний стандарт окреслює мету і групи загальних результатів, які уточнюються через обов'язкові результати для кожного з циклів.

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів складаються з таких компонентів:

- групи результатів навчання учнів, що охоплюють споріднені загальні результати;
- спільні для всіх рівнів загальної середньої освіти загальні результати навчання учнів, через які реалізується компетентнісний потенціал галузі;
- конкретні результати навчання учнів, що визначають їх навчальний прогрес за освітніми циклами;
- орієнтири для оцінювання, на основі яких визначається рівень досягнення учнями результатів навчання на завершення відповідного циклу.

Метою громадянської та історичної освітньої галузі є розвиток особистості учня через осмислення минулого, сучасного та зв'язків між ними, взаємодії між глобальними, загальноукраїнськими і локальними процесами; формування ідентичності громадянина України, його активної громадянської позиції на засадах демократії, патріотизму, поваги до прав і свобод людини, визнання цінності верховенства права та нетерпимості до корупції. **Компетентнісний потенціал громадянської та історичної освітньої галузі й базові знання зазначені в додатку 17.**

Вимоги до обов'язкових результатів навчання учнів з громадянської та історичної освітньої галузі зазначені в додатку 18 і передбачають, що учень:

- мислить історико-хронологічно, орієнтується в історичному часі, встановлює причиново-наслідкові зв'язки між подіями, явищами і процесами, діяльністю людей та її результатами в часі, виявляє зміни і тривалість у житті суспільства;
- мислить геопросторово, орієнтується в соціально-історичному просторі, виявляє взаємозалежність розвитку суспільства, господарства, культури і навколишнього природного середовища;
- мислить критично, працює з різними джерелами інформації та формулює історично обґрунтовані запитання;

- мислить системно, виявляє взаємозв'язок, взаємозалежність і взаємовплив історичних подій, явищ, процесів, постатей у контексті відповідних епох; розуміє множинність трактувань минулого і сучасного та зіставляє їх інтерпретації;
- усвідомлює власну гідність, реалізує власні права і свободи, поважає права і гідність інших осіб, виявляє толерантність, протидіє проявам дискримінації;
- дотримується демократичних принципів, конструктивно взаємодіє з іншими особами, спільнотою закладу освіти, місцевою громадою і суспільством, долучається до розв'язання локальних, загальнонаціональних і глобальних проблем, усвідомлює необхідність утвердження верховенства права і дотримання правових норм для забезпечення сталого розвитку суспільства.

Оцінювання результатів навчання учнів 5–7 класів здійснюється згідно з рекомендаціями щодо оцінювання результатів навчання учнів 5–9 класів закладів загальної середньої освіти, які здобувають освіту відповідно до нового Державного стандарту базової середньої освіти, затвердженими наказом Міністерства освіти і науки України від 02 серпня 2024 р. № 1093 *«Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»*.

Відповідно до рекомендацій оцінювання може здійснюватись як у процесі навчання (поточне), так і на різних його етапах (підсумкове). Основними видами оцінювання результатів навчання учнів у громадянській та історичній освітній галузі є формувальне та підсумкове оцінювання. Оцінювання результатів навчання учнів здійснюється згідно з вимогами до обов'язкових результатів навчання, визначених *Державним стандартом базової середньої освіти (постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року)*.

Оцінювання дає інформацію про досягнення результатів навчання на певному етапі освітнього процесу. Результати оцінювання виражаються в балах (від 1 до 12) та/або в оціночних судженнях. Критерії оцінювання реалізуються за чотирма рівнями (початковий, середній, достатній, високий). За вибором закладу освіти оцінювання може здійснюватися за власною шкалою оцінювання результатів навчання. У разі запровадження закладом освіти власної шкали оцінювання результатів навчання учнів ним мають бути визначені правила переведення до 12-бальної шкали оцінювання. Оцінювання результатів навчання здійснюють за допомогою різних методів, вибір яких зумовлений особливостями змісту предметів громадянської та історичної освітньої галузі, їх обсягом, рівнем узагальнення, віковими особливостями учнів із застосуванням різних способів і засобів.

Підсумкове оцінювання здійснюють періодично. Кількість підсумкових робіт, час їхнього проведення вчитель може встановлювати самостійно. При виставленні підсумкової оцінки враховуються всі види навчальної діяльності, що підлягали оцінюванню протягом вивчення тем чи реалізації навчальних проєктів. Відомості, отримані під час підсумкового оцінювання результатів навчання, застосовуються для вироблення навчальних цілей на наступний період,

визначення труднощів, що постали перед здобувачами освіти, та коригування освітнього процесу.

Семестрове оцінювання здійснюють за групами результатів навчання, що передбачені Критеріями оцінювання громадянської та історичної освітньої галузі (додаток 2 до наказу МОН № 1093), з урахуванням різних форм і видів навчальної діяльності. У Державному стандарті базової середньої освіти зазначені три групи обов'язкових результатів навчання. До кожної групи обов'язкових результатів навчання визначені загальні та конкретні результати й орієнтири для оцінювання (додаток 12 до Державного стандарту базової середньої освіти).

https://osvita.ua/doc/files/news/927/92715/Kriteriyi_gromadyan_istorichna.pdf

ГР 1 Орієнтується в історичному часі та просторі, виявляє взаємозв'язки подій і явищ	1 бал – здобувач освіти сприймає і розпізнає інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя (інших осіб); відповідає на прості запитання 2 бали – учень/ учениця виконує прості навчальні дії з хронологією та історичною картою за наданим зразком із допомогою вчителя 3 бали – здобувач освіти відтворює (переказує) частину інформації щодо історичного часу та простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному частковій відповіді на запитання; виконує завдання/навчальні дії за наданим зразком із допомогою вчителя 4 бали – учень/ учениця відтворює за зразком основну інформацію щодо історичного часу та простору, отриману із запропонованих джерел; виконує завдання та навчальні дії за зразком під керівництвом учителя; надає пояснення у межах запропонованої теми. 5 балів – здобувач освіти застосовує частково основну інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел, для виконання навчальних завдань; знаходить у почутому/прочитаному відповіді на прості запитання, може пояснити основні поняття / явища /навчальні дії; виконує навчальні завдання за запропонованим алгоритмом, за потреби звертаючись по допомогу; визначає причини та наслідки подій із допомогою вчителя. 6 балів – учень / учениця застосовує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману від учителя або із запропонованих джерел, для виконання навчальних завдань; пояснює основні поняття, наводить прості приклади; виконує навчальні дії з хронологією та картами різних типів за запропонованим алгоритмом самостійно. 7 балів – здобувач освіти знаходить на карті та в документі потрібну інформацію щодо історичного часу і простору для виконання навчальних завдань; відповідає на окремі запитання за опрацьованою інформацією; розпізнає проблемні ситуації та висловлює припущення щодо розв'язання їх із допомогою
---	---

	вчителя; виконує репродуктивні та частково пошукові види навчальної діяльності за запропонованим алгоритмом. 8 балів – учень / учениця аналізує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з обраних джерел; групує інформацію з різних джерел за заданою ознакою; вирізняє проблемні ситуації та розв’язує їх відомими способами з опосередкованою допомогою вчителя; виконує окремі пошукові, дослідницькі та/або творчі навчальні дії, зіставляє, порівнює та пояснює опрацьовану інформацію, відповідає на запитання щодо неї; наводить певні аргументи 9 балів – учень / учениця аналізує інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних джерел; вирізняє проблемні ситуації; добирає прийнятний із запропонованих способів для її унаочнення й візуалізації; наводить аргументи та доречні приклади щодо висловленої думки; виконує пошукові (дослідницькі) та творчі завдання за допомогою різних джерел; розв’язує проблемні ситуації засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв’язання з опосередкованою допомогою вчителя 10 балів - здобувач освіти виокремлює та аналізує сутнісну інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних самостійно вибраних джерел; застосовує здобуті знання та практичні вміння в різних навчальних ситуаціях; здійснює різні види діяльності, пропонує кілька способів розв’язання проблемної ситуації самостійно, у парі або групі 11 балів – здобувач освіти узагальнює інформацію щодо історичного часу і простору, отриману з різних джерел, оцінює її за визначеними критеріями; знаходить інформацію, аналізує її; висловлює власну позицію, аргументує та робить висновки; виявляє причиново-наслідкові зв’язки між історичними та суспільно значущими подіями, явищами, процесами й визначає взаємопов’язані та взаємозалежні події, явища, процеси в житті суспільства; застосовує здобуті знання та практичні вміння в нестандартних ситуаціях; здійснює різні види діяльності, аналізує власні навчальні дії сам, у парі або групі 12 балів – учень / учениця застосовує здобуті знання та практичні вміння щодо історичного часу і простору, усвідомлює ризик і прогнозує наслідки; здійснює різні види діяльності самостійно, у парі або групі; аналізує власні навчальні дії, планує свій подальший навчальний поступ; розкриває взаємозв’язки та тяглість суспільного розвитку
ГР 2 Працює з інформацією історичного та суспільствознавчого змісту	1 бал – учень / учениця сприймає, розпізнає інформацію історичного та суспільствознавчого змісту, отриману від учителя (інших осіб); відповідає на прості запитання за змістом почутого / прочитаного 2 бали – учень / учениця відтворюєш незначну частину інформації історичного / суспільствознавчого змісту, отриману від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному часткові відповіді на запитання; використовуєш прості однотипні фрази

	3 бали – учень / учениця відтворює частину історичної / суспільствознавчої інформації, отриманої від учителя або із запропонованих джерел; знаходить у почутому/прочитаному частковій відповіді на запитання різного рівня; висловлює свої думки простими фразами/ реченнями 4 бали – учень / учениця відтворює за зразком основну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману із запропонованих джерел; висловлює свої думки, використовуючи отриману інформацію; пояснює окремі поняття/терміни; використовує прості фрази/речення 5 балів – учень / учениця застосовує частково основну історичну / суспільствознавчу інформацію, отриману від учителя або із запропонованих джерел для виконання навчальних завдань; знаходить у почутому/прочитаному відповіді на прості запитання; пояснює основні поняття, називає історичні / суспільні явища 6 балів – учень / учениця застосовує історичну / суспільствознавчу інформацію, отриману від учителя або із запропонованих джерел для виконання навчальних завдань; розуміє і пояснює основні поняття, явища і процеси та ілюструє простими прикладами 7 балів – учень / учениця знаходить у запропонованих історичних / суспільствознавчих джерелах потрібну інформацію для виконання навчальних завдань; відповідає на окремі запитання за опрацьованою інформацією; перетворює один вид інформації в інший за зразком; наводить окремі аргументи й приклади на підтвердження висловленої думки. 8 балів – учень / учениця аналізує історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з обраних джерел, групує її за заданою ознакою; вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоденні в різних видах джерел; перетворює один вид інформації в інший; наводить певні аргументи, приклади для підтвердження висловленої думки / позиції; виконує окремі пошукові та дослідницькі та/або творчі навчальні дії, розв'язує проблемні ситуації за алгоритмом, відомими / запропонованими способами. 9 балів – учень / учениця аналізує історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману з різних джерел; вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоденні, добирає прийнятний із запропонованих спосіб для їх унаочнення / візуалізації; розв'язує проблемні ситуації історичного змісту засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв'язання з опосередкованою допомогою вчителя; наводить аргументи та доречні приклади щодо висловленої думки / позиції; виконує пошукові (дослідницькі) та творчі завдання. 10 балів – учень / учениця виокремлює й аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману із різних самостійно вибраних джерел; оцінює за заданими критеріями; встановлює логічні зв'язки між історичними / суспільними подіями, явищами, процесами; за самостійно визначеними
--	---

	критеріями вирізняє проблемні ситуації в минулому й сьогоднішні та пропонує кілька способів їх розв'язання; застосовуєш здобуті знання та практичні вміння в різних навчальних ситуаціях. 11 балів – учень / учениця знаходить й аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману із різних джерел; формулює виявлені проблеми в минулому й сьогоднішні, оцінює історичну / суспільну інформацію за самостійно обраними критеріями; характеризує логічні зв'язки між подіями, явищами та процесами; застосовує здобуті знання й практичні вміння в навчальних стандартних та нестандартних ситуаціях. 12 балів – учень / учениця відбирає й аналізує сутнісну історичну/суспільствознавчу інформацію, отриману із різних самостійно вибраних джерел; формулює й зіставляє виявлені проблеми в минулому й сьогоднішні, оцінює інформацію за самостійно обраними: алгоритмом/критеріями, встановлює причиново-наслідковий зв'язок між історичними / суспільними подіями, явищами, процесами; застосовує здобуті знання та практичні вміння, усвідомлює ризики і прогнозує наслідки.
ГР 3 Виявляє здатність до співпраці, толерантність, громадянську позицію	1 бал – здобувач освіти передає інформацію, намагається висловлювати свої думки, використовуючи короткі однотипні фрази; відповідає на прості запитання щодо України та спільноти, у якій живе. 2 бали – учень / учениця комунікує з іншими за потреби, використовує прості однотипні фрази; переповідає певні відомості про Україну. 3 бали – учень / учениця спілкується з іншими у випадку, якщо вони ініціюють комунікацію; відтворює відомості про Україну та спільноту, у якій живе; епізодично бере участь у груповій взаємодії, окремих колективних заходах за пропозицією вчителя. 4 бали – учень / учениця підтримує спілкування в межах запропонованої теми; відтворює інформацію про Україну та спільноти, у яких живе, за зразком; долучається до роботи в групі, виконує призначені обов'язки, бере участь в окремих колективних заходах за пропозицією вчителя. 5 балів – здобувач освіти спілкується з іншими за власної ініціативи; характеризує свою приналежність до України та спільнот, у яких живе; виконує завдання в групі відповідно до своєї ролі, бере участь в окремих колективних заходах, проєктах за пропозицією інших. 6 балів – здобувач освіти долучається до обговорення змодельованих ситуацій та / або суспільно значущих проблем; характеризує свою приналежність до України та спільноти, у яких живе; виконує спільне завдання в групі відповідно до визначених обов'язків і своєї ролі, розпізнає проблемні ситуації та висловлює припущення щодо розв'язання їх із допомогою вчителя, бере участь у колективних заходах, проєктах. 7 балів – здобувач освіти конструктивно обговорює змодельовані ситуації та/або суспільно значущі проблеми; розпізнає проблемні ситуації в спільноті, у якій живе, класі,

	школі, висловлює окремі пропозиції щодо способів розв'язання суспільно значущих проблем, спираючись на ідеї інших; конструктивно співпрацює в групі, виконуючи різні ролі, висловлює окремі ідеї щодо проєктів і заходів у школі, класі з опосередкованою допомогою вчителя. 8 балів – здобувач освіти конструктивно обговорює змодельовані ситуації та/або суспільно значущі проблеми, надає підтримку іншим через поставлені запитання; комунікує з приводу вирішення проблемних ситуацій у різних спільнотах, висловлює пропозиції щодо способів їх розв'язання; висловлює ідеї щодо проєктів і заходів у школі, класі з опосередкованою допомогою інших осіб; активно співпрацює з іншими при їх реалізації. 9 балів – здобувач освіти ініціює спілкування щодо змодельованої ситуації та/або суспільно значущої проблеми, надає інформацію та наводить аргументи; описує проблемні ситуації в різних спільнотах засвоєними раніше способами, пропонує нові способи розв'язання з опосередкованою допомогою інших; активно співпрацює в групі, визначає свої завдання, висловлює окремі ідеї для заходів і проєктів. 10 балів – здобувач освіти розвиває ідеї/думки учасників спілкування щодо змодельованої ситуації та/або суспільно значущої проблеми, розглядаючи різні сторони проблеми, підтримує інших і залучає їх до взаємодії; висловлює ідеї/пропозиції щодо способів розв'язання суспільно значущих проблем; бере на себе різні ролі під час групової взаємодії та реалізації проєктів; пропонує ідеї для проєктів і заходів. 11 балів – здобувач освіти моделює ситуації та/або пропонує суспільно значущі теми для обговорення, виступає посередником у спілкуванні; ініціює пропозиції та варіанти для розв'язання суспільно значущих проблем; ініціює співпрацю та залучає інших до реалізації заходів. 12 балів – здобувач освіти модерує обговорення суспільно значущих тем; пропонує альтернативні варіанти для розв'язання суспільно значущих проблем, оцінює їх; ініціює, планує та організовує співпрацю, залучає інших до реалізації заходів і проєктів, оцінює результати.
--	---

Варіанти робіт для кожної групи результатів (рис. 2).

З метою якісного оцінювання результатів навчання учнів і учениць у календарно-тематичному плануванні варто визначити один або кілька конкретних очікуваних результатів (відповідної групи результатів), які необхідно досягти на конкретному уроці.

Кожна тема окремого уроку може бути спрямована на досягнення одного або декількох обов'язкових результатів навчання, які можуть бути оцінені вчителем (ГР 1, ГР 2, ГР 3).

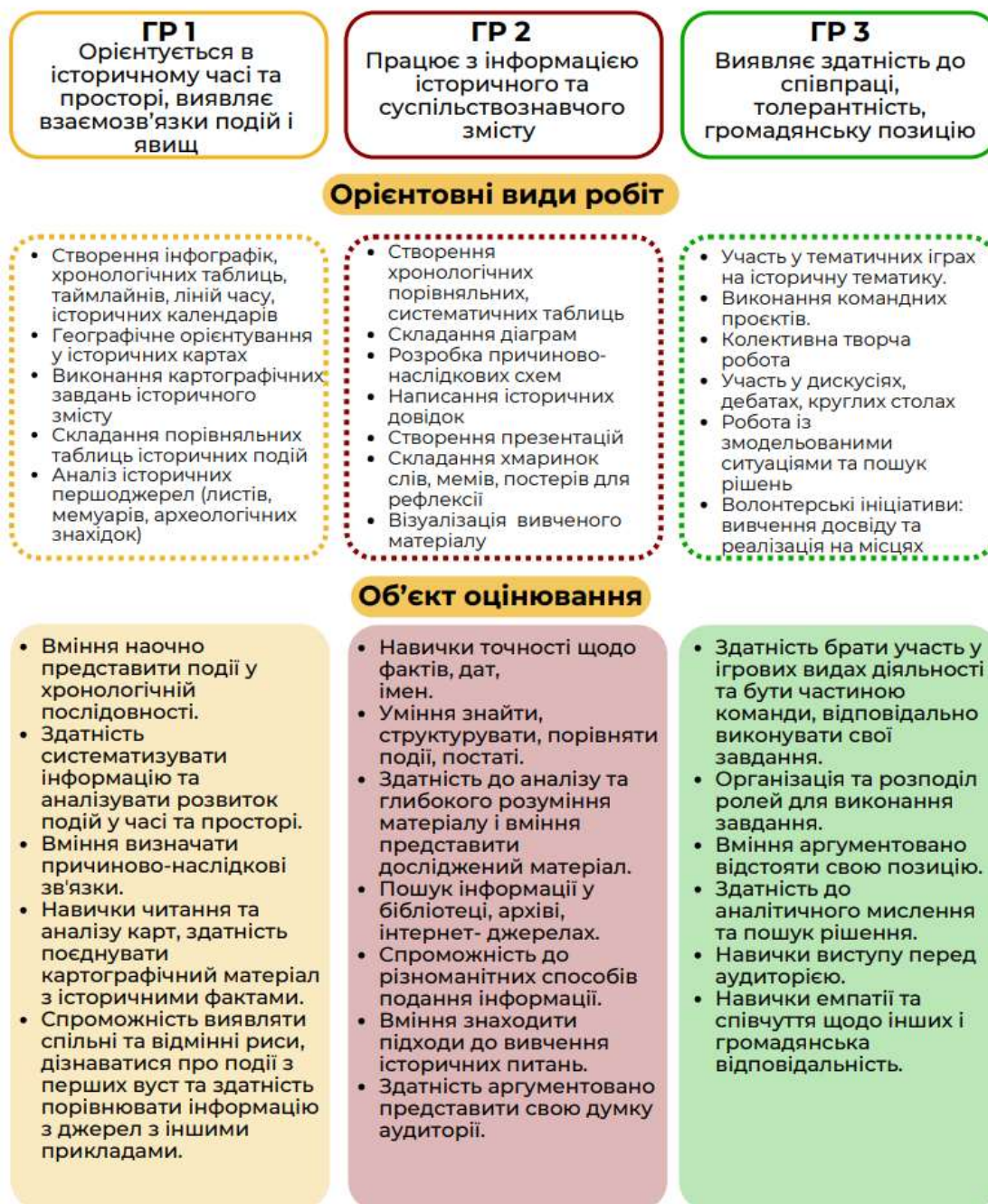

Рис. 2 Варіанти робіт для кожної групи результатів

Поточні оцінки оцінюють певну діяльність учнів, які обумовлені галузевими критеріями. За певну тему доцільно оцінити учнів за трьома групами результатів. **Підсумкова оцінка за семестр** формується за групами результатів навчання, які будуть перенесені у Свідоцтво досягнень, ураховуючи динаміку оцінок за навчання учнів протягом семестру.

Підсумкове оцінювання за рік не здійснюють. Річну оцінку виставляють на підставі загальних оцінок за I та II семестри або скоригованих семестрових оцінок. Річна оцінка не обов'язково є середнім арифметичним оцінок за I та II семестри. Для визначення річної оцінки потрібно враховувати динаміку особистих досягнень учня / учениці протягом року. Результати семестрового й річного оцінювання фіксують у класному журналі та Свідоцтві досягнень.

Орієнтовний варіант заповнення журналу, який має бути обговорений та затверджений педагогічною радою закладу загальної середньої освіти, може виглядати таким чином *(на прикладі заповнення в журналі «Нові знання»)*:

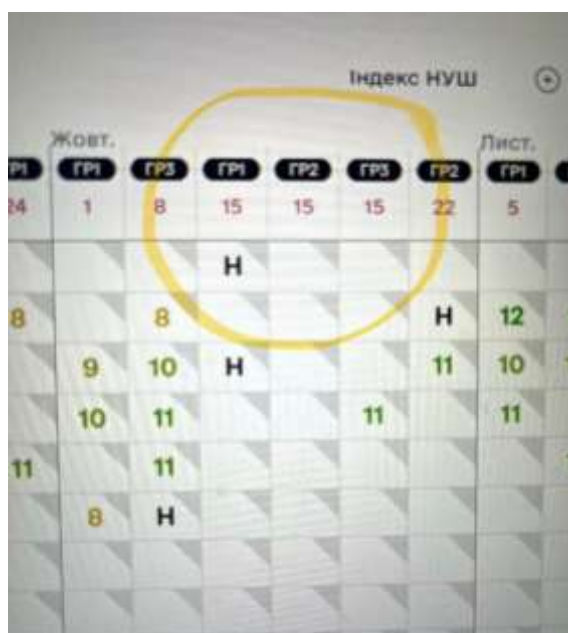
- до дати, відповідно до календарно-тематичного планування, обираємо «Діагностична робота», але колонка залишається пуста, після неї – три групи підсумкових результатів – колонка ГР 1, колонка ГР 2, колонка ГР 3. Після того, як виставлені всі три групи результатів, можливо в колонку «Діагностична робота» виставити середній бал, який виведений із трьох груп результатів (але це – на розсуд учителя – чи вираховувати середній бал), і вже в підсумкових колонках його врахувати (рис. 3).

16.12	ГР 1	ГР 2	ГР 3	Запис у журналі – зміст навчального матеріалу		
				16.12	Підсумкова діагностична робота по темі "назва" за ГР1, ГР2 і ГР3.	

ставляють на основі підсумкових робіт (ПР) за однією або кількома групами / ПР ГР2 / ПР ГР3 / ПР ГР4), визначеною / визначених у Критеріях оцінювання за освітніми чам результатів поточного оцінювання (ПО) за певну групу загальних результатів (ПО ГР1 /) ГР4). Під час застосування цієї моделі потрібно враховувати динаміку особистих иці протягом семестру.

17 09	09	09	09	30 09	10	11	11	10 11	11	11	11	24 11	12	12	07 12	12	14 12	12	12	ГР 1	ГР 2	ГР 3	ГР 4	
8	9	7		8	8	9		8		8		7		9	9		7	8	7	8	8	7	8	8
		7		7	9	10	7	7	9	8		7		9	10		8		8	9	8	7	8	8
9	9	11	8	8	9	11		10	8		9			11		9	10	9	10	10	10	9	1	
ГР 2	ГР 1	ГР 3	ГР 1	ГР 2	ГР 3	ГР 3	ГР 4	ПР ГР1	ГР 2	ГР 4	ГР 4	ПР ГР3	ГР 4	ГР1	ПР ГР2	ГР1	ПР ГР4	ГР1	ГР 2					

ПР ГР1 + ПО ГР1 = СО ГР1

Індекс НУШ									
Жовт.	ГР1	ГР3	ГР1	ГР2	ГР3	ГР2	ГР1	Лист.	
1	8	15	15	15	22	5			
8	8	Н			Н	12			
9	10	Н			11	10			
10	11				11	11			
11	11								
8	Н								

Рис. 3 Орієнтовний варіант заповнення журналу

У Свідоцтві досягнень виставляють семестрові оцінки за групами результатів. На підставі оцінок за групами результатів виставляється загальна оцінка за семестр.

У громадянській та історичній освітній галузі визначено три групи результатів, тож у свідоцтво досягнень виставляємо оцінки за трьома групами результатів, як визначено *Державним стандартом базової середньої освіти (постанова КМУ № 898 від 30.09.2020 року)* і наказом Міністерства освіти і

науки України від 02 серпня 2024 року № 1093 *«Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання»*.

Список використаних джерел

1. Державний стандарт базової середньої освіти: постанова Кабінету Міністрів України від 30 вересня 2020 року № 898. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/898-2020-%D0%BF#Text>
2. Закон України «Про повну загальну середню освіту» від 16 січня 2020 року № 463- IX. (редакція від 24.03.2024, підстава – 3482-IX). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text>
3. Типова освітня програма для 5–9 класів закладів загальної середньої освіти. Затверджена наказом Міністерства освіти і науки України від 19.02.2021 № 408. URL: <https://cutt.ly/LlbsR6f>
4. Наказ МОН України від 09.08.2024 №1120 «Про внесення змін до Типової освітньої програми для 5-9 класів закладів загальної середньої освіти». URL: <https://mon.gov.ua/npa/provnesennia-zmin-do-typovoi-osvitnoi-prohramy-dlia-5-9-klasiv-zakladiv-zahalnoi-serednoi-osvity>
5. Концепція реалізації державної політики у сфері реформування загальної середньої освіти «Нова українська школа» на період до 2029 року, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14.12.2016 № 988-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/988-2016-%D1%80#Text>
6. Модельні навчальні програми навчального предмета громадянської та історичної освітньої галузі, які мають гриф Міністерства освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua/osvita-2/zagalna-serednya-osvita/osvitni-programi/modelni-navchalni-programi-dlya-5-9-klasiv-novoi-ukrainskoi-shkoli-zaprovadzhuyutsya-poetapno-z-2022-roku>
7. Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження рекомендацій щодо оцінювання результатів навчання» від 2 серпня 2024 року № 1093. URL: <https://mon.gov.ua/npa/pro-zatverdzhenniarekomendatsii-shchodo-otsiniuvannia-rezultativnavchannia>